

Dubrovačke teritorijalne pretenzije prema srednjodalmatinskim otocima

Rad pruža pregled kontinuiranih nastojanja dubrovačke komune na ovladavanju trima srednjodalmatinskim otocima: Korčulom, Bračom i Hvarom, od XII. do XV. stoljeća. Analiziraju se metode i modeli dubrovačke politike, te nastoje prepoznati motivi ovog ustrajnog djelovanja.

Ključne riječi: Dubrovnik, Korčula, Brač, Hvar

Teritorijalni razvitak dubrovačke komune, kasnije Republike historiografija gotovo beziznimno ocjenjuje kao „zaokruživanje teritorija“.¹ No i ovlašni uvid u redosljed i načine stjecanja novih posjeda sugerira nam kako se radi o dugotrajnom i složenom procesu iza kojega se naslućuje dugoročni artikulirani politički program, što se ostvaruje zavisno od datih mogućnosti.

Držimo posebno poticajnim kritički propitati i neostvarene dubrovačke teritorijalne pretenzije. Jer, mit o nenadmašnoj diplomaciji sugerira kako su ostvarene sve želje. Međutim, želje su značajno nadilazile ostvarenja.

Ovoj problematici značajnoj za ukupno shvaćanje dubrovačkog srednjovjekovlja ovdje ćemo se pozabaviti na primjeru „triju otoka“ kako dubrovačka vrela učestalo nazivaju otočni niz što ga čine srednjodalmatinski otoci Korčula, Brač i Hvar. I to u rasponu od osamdesetih godina XII. stoljeća do u drugo desetljeće XV. stoljeća.

Naglo osipanje bizantske vlasti, što je uslijedilo neposredno nakon smrti cara Emanuela Komnena 1180. godine ishodovat će velikim i dalekosežnim političkim promjenama, ne samo na istočnojadranskom uzmorju, nego i na širokim prostorima zaleđa

1 Primjerice: J. Lučić, Prvotni kopneni teritorij Dubrovnika (Problem njegova stjecanja), *Dubrovnik* IX, 3, 41-62; Isti, *Prošlost dubrovačke astareje*, Dubrovnik 1970., 37-44; T. Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje*, Zagreb 1987, 277.

Tako će već naredne 1181. godine ugarsko-hrvatski kralj Bela III. ponovno zavladati Dalmacijom, Hrvatskom i Srijemom svodeći nedavne zamašne uspjehe bizantske politike na tlu arpadovskoga kraljevstva tek na razmjerno kratkotrajnu epizodu.²

Istodobno će, i to zauvijek, posve iščeznuti bizantska politička prisutnost na istočnojadranskoj obali i otocima, čvrsto ukorijenjena još od stoljeća u kojima su se razmeđivala kasna antika i rano srednjovjekovlje.³ Doduše, dubrovačka će se komuna, sudeći prema pisanju Gondole i Restija, 1192. godine opet zakloniti pod carsko pokroviteljstvo, ali će se značaj tog obnovljenog vrhovništva očitovati tek na simboličkom i gospodarskom planu.⁴ Korjenito i dalekosežno izmijenjene prilike na Jadranu stvorit će stanoviti politički vakuum što će ga nastojati, razmjerno svojim interesima, ali i raspoloživim snagama, nastojati ispuniti Venecija, nemanjićka Srbija, Normani, ali i dubrovačka komuna.

Budući da je nastojanje na učvršćivanju sjevernojadranskih pozicija apsorбирало tadašnje mletačke potencijale, oko južnojadranskog pročelja i srednjodalmatinskih otoka sučelit će se interesi sve ekspanzivnijih Nemanjića i već poprilično samosvjesne dubrovačke komune.⁵

Naime, krenuvši iz svojeg raškog nukleusa Nemanja i njegova braća su već podvlastili prostor nekadašnje Duklje, zaposjeli Zahumlje, te tako iskoračili na široko jadransko pročelje između Bojane i Neretve. U tako zamašnim nastojanjima sukob s uzmorskim gradovima bio je naprosto neizbježan. Kako nam dokumentiraju vrela, pred vojnim snagama nove kopnene regionalne sile u nastajanju osvojenii su Danj, Sarda, Drivast, Skadar, Svač, Ulcinj, Bar i Kotor.⁶

Mirovni ugovor između dubrovačke komune i Nemanje i njegove braće iz 1186. godine jasno svjedoči kako ni najsnažniji južnojadranski trgovački emporij nije mimoišao isti izazov. Naime, nakon temeljitog devastiranja komunalnog teritorija uslijedila je 1185. godine i opsada grada. Iako nema razloga sumnjati da su dobro utvrđenom gradu Nemanjići suprotstavili svu raspoloživu silu, a tradicija sačuvana u znatno kasnijim zapisima spominje opsadne sprave i čak 30.000 konjanika,⁷ Dubrovnik je uspio ne samo

2 G. Ostrogorski, *Istorija Vizantije*, Beograd 1959., 373-375.

3 T. Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje*, 260-261.

4 *Chronica Ragusina Junii Resti*, MSHSM XXV, Zagrabiae 1893. (ed. S. Nodilo), 65-66; M. Marković, Vizantinske povelje dubrovačkog arhiva, *Zbornik radova Srpske akademije nauka* 21 (1952), 206-208.

5 Budući da je mirovni ugovor sklopljen u auli normanskoga kralja, i uz prisustvo njegova komornika, neprijeporno je komuna tada bila 1186. pod normanskim vrhovništvom. Milorad Medini, *Starine dubrovačke*, Dubrovnik 1935, 73 drži kako su Dubrovčani priznavali normansko vrhovništvo u periodu od 1172. do 1192. godine. J. Lučić, Političke i kulturne prilike u Dubrovniku na prijelazu XII. u XIII. stoljeće, u: *Isti, Dubrovačke teme*, Zagreb 1991, 51 drži kako je unutar rečenog perioda došlo do prekida normanskog vrhovništva koje je „obnovljeno“ 1186. godine.

6 Popis osvojenih gradova donose Nemanjina žitija što su ih napisali sinovi mu Stefan i Sava. Datacija je vrlo upitna. Jedino smo sigurni da je Kotor najkasnije krajem 1185. godine dospio pod srpsko vrhovništvo. Usp: *Istorija srpskog naroda* I, Beograd 1981., 252-253. (J. Kalić)

7 M. Orbin, *Kraljevstvo Slovena*, Beograd 1968. (ur. S. Ćirković), 16.

odoliti iskušenju, nego i sklopiti kompromisni mir.⁸ Vezano za uzroke i povode, kao i za tijek vojnih operacija te ocjenu mirovnog sporazuma u historiografiji je ponuđen veći broj rješenja.

Najčešće se spominje kako su pogranične čarke bile povod, dok se kao glavni uzrok rata navodi želja Nemanjića da vojnom intervencijom pripomognu ambiciji barskoga biskupa za emancipacijom od metropolitanske vlasti dubrovačkog nadbiskupa.⁹

No, iako su Nemanjići nedvojbeno, sukladno onodobnim shvaćanjima o uređenju državi, u svom dugoročnom programu morali imati u planu želju optimalno uređenje odnosa crkve i države na prostoru svojeg političkog vladanja, što je pretpostavljalo da metropolitansko sjedište bude unutar njihovih državnih granica, pitanja crkvene jurisdikcije ne spominje ni mirovni dokument iz 1186. godine, ni bilo koji drugi relevantni izvor.

I sam tijek, kao i ishod rata, čini se, bio je nerijetko interpretacijski sporan. Tako će se, primjerice, isticati mogućnost kako je Dubrovnik zakratko bio i osvojen, a navodno je nedvojbeno u sam grad uspio prodrijeti kontigent srpske vojske.¹⁰ I sve to bez i jednog uporišta u vrelima. Naime, niti jedan izvor ne bilježi bilo kakvo osvajanje grada, dok kasnije vrelo dubrovačke provinijencije istina spominje prodor jednog srpskog odreda u grad, ali u posve neuvjerljivom kontekstu.¹¹

S druge strane, bit će i onih koji će, također bez bilo kakve osnove u vrelima, govoriti o normanskoj vojnoj intervenciji kao ključu dubrovačkog uspjeha.¹²

Međutim, vratimo li se kontekstu zbivanja nakon smrti Emanuela Komnena, postaje razvidnim kako su Nemanjići podvlašćavajući nekadašnje okolne sklavinije u cijelosti okružili skućeni dubrovački komunalni kopneni teritorij. Time je u stanovitom smislu obnovljena geopolitička situacija iz vremena zenita dukljanske države u prošlom, XI. stoljeću.

Važno je istaknuti kako do prvih vojnih sučeljavanja dolazi još 1184. godine kada dubrovačka flota pobjeđuje brodovlje u službi Nemanjića kod Poljica, dakle u akvatoriju

8 Mirovni ugovor sačuvan je u izvorniku i prijepisu. Zbog oštećenosti izvornika izdavači od Ljubića i Smičiklasa do Radonića popunjavali su lakune temeljem prijepisa. V. Foretić, Ugovor Dubrovnika sa srpskim velikim županom Nemanjom i stara dubrovačka djedina, *Rad JAZU* 283 (1951), 52-54 prvi donosi odvojeno izvornik i prijepis. Najuspjelija diplomatska analiza u: M. Kos, Dubrovačko-srpski ugovori do polovine XIII. veka, *Godišnjak Srpske akademije CXII* (1927).

9 V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808.* I, Zagreb 1980, 45-46.

10 V. Foretić, na istom mjestu.

11 Usp.: T. Smičiklas, *Codex Diplomaticus* IV, 590-592. Naime, radi se o izjavi dubrovačkog odvjetnika pred papinskim sudom iz 1255. godine kada nastoji navodnim upadom srpske vojske u grad za opsade 1185-1186. godine objasniti zašto Dubrovčani ne raspolažu originalima papinskih bula, nego njihovim prijepisima dokumentiraju prava svojeg nadbiskupa u sporu s barskim crkvenim poglavarom.

12 J. Lučić, *Povijest Dubrovnika* II, Zagreb 1973, 99. V. Foretić, *Povijest Dubrovnika* I, 45 se suzdržava ocjene. Uostalom, nije razložno ni pretpostavljati kako bi dobro utvrđeni uzvorski grad trebao pomoći kod opsade ukoliko ga napadač, kao što je ovdje slučaj, nije u mogućnosti blokirati i s mora.

između Koločepa i Orašca. Tu vijest nam donose Resti i Gondola, ali se njezina jezgra potvrđuje i u samom mirovnom dokumentu iz 1186. godine.¹³

Polazeći od činjenice da su srednjodalmatinski otoci u prethodnom periodu bili dio Zahumlja, Nemanjići su kao novi gospodari te kneževine, nastojali otoke ponovno vratiti pod zahumsko vrhovništvo, te ih tako pridružiti porostoru svojega vladanja.¹⁴

Na poziv Korčulana, ili bez njega, Dubrovnik se upustio u preventivnu vojnopomorsku intervenciju te onemogućio Nemanjiće da zaposjednu najbliži otok – Korčulu. Jednako odlučno će reagirati i kada Nemanjin brat Stracimir pokuša doskora opet dosegnuti najbliži najbliži mu srednjodalmatinski otok spaljujući brodovlje u službi Nemanjića.¹⁵

Valjano se zapitati koji su motivi vodili komunu odluci da se odlučno upusti u otvorena neprijateljstva s nedvojbeno, ukupno uzevši, vojno znatno moćnijom državom, koja i u slučaju potpune dubrovačke pobjede na moru, vrlo jednostavno može ugroziti njezin kopneni teritorij, pa i sam grad?

Odgovor, držimo, leži u činjenici da Nemanjići tada već vladaju Stonskim ratom (Pelješcem).¹⁶ Ukoliko bi im uspjelo ostvariti i vojnopolitički nadzor nad Korčulom, bili bi u mogućnosti nadzirati ključni pomorski pristup Dubrovniku – Korčulanski kanal. Naravno, uz već naglašeno teritorijalno okruženje kopnenog posjeda komune ta bi promjena nužno vodila Dubrovčane zavisnom položaju naspram Nemanjića.

Da je komuna itekako znala procijeniti zamašnost strateškog značaja Korčule, pokazuje i činjenica da je Dubrovnik nakon vojnog onemogućavanja Nemanjića u planiranom iskoraku prema srednjodalmatinskim otocima, iskoristio priliku i sama uspostavio svoju vlast nad Korčulom. Očekivano, kompromisnim mirovnim sporazumom iz 1186. godine nalaže se dubrovačko povlačenje s Korčule. Pa ipak, ključni je dubrovački vojni cilj bio postignut – glavni pomorski pristup gradu ostao je slobodnim!

No, da dubrovačke ambicije nadilaze preventivno ratno djelovanje, posvjedočuju čak tri njihova pokušaja ovladavanja Korčulom iz prve polovice narednog, XIII. stoljeća.¹⁷

Među rijetkim vrelima za korčulansku povijest tog vremena najraniji je zapis iz 1215. godine kojim se narod Dubrovnika obvezuje svom knezu Ivanu Dandolu isplatiti dug od 250 perpera zbog šteta što ih je pretrpio na Korčuli i na Mljetu. Taj nam dokument očitito potvrđuje kako je komuna za postizanje svojih teritorijalnih ciljeva angažirala ni više ni manje nego mletačkog kneza u Dubrovniku.¹⁸

S početka tridesetih godina XIII. stoljeća dva su dokumenta koji se obično povezuju. Prvi je tekst sporazuma između dubrovačke komune i korčulanskog kneza Ilije,

13 V. Foretić, Ugovor Dubrovnika, 65-66.

14 V. Foretić, Ugovor Dubrovnika, 175.

15 *Chronica Ragusina Junii Resti*, MSHSM XXV, Zagrabriae 1893. (ur. S. Nodilo), 60-62.

16 Stonski rat se tada shvaćao dijelom Zahumlja.

17 I. Prlender, Korčula i Dubrovnik u XIII. stoljeću, u: *Marko Polo i istočni Jadran u 13. stoljeću*, HAZU, Zagreb 1996, 63-68.

18 T. Smičiklas, *Codex Diplomaticus* III, 134.

Grubešinog sina, kojim se obvezuje platiti sve štete što su ih na Korčuli počinili njezini građani, a drugi dokument je potvrđnica Kacete, sina Sreće, građanina splitskog, o podmirenju šteta što su mu ih Dubrovčani nanijeli na Korčuli. Po svemu sudeći ovi dokumenti svjedoče još jedan neuspješni pokušaj dubrovačkog ovladavanja Korčulom.¹⁹

No, očito je da Dubrovčane dotadašnji neuspjesi nisu obeshrabрили jer već 22. svibnja 1240. Grubiša i sin mu Toma pred knezom Nikolom Tonistom polažu prisegu vjernosti, a iz listine je razvidno kako predstoji još jedan pokušaj podvlašćivanja Korčule, Mljeta i Lastova.²⁰

Prvi od povjesničara koji se koristio ovim dokumentom već je najavio interpretacijski problem, što će ostati višestoljetnim opterećenjem historiografije. Tako će Junije Resti zapisati: „[...] premda Mlečani ne željahu uvećanje Republike dubrovačke [...] treba reći, da su Dubrovčani nastojali u ovo doba steći ove otoke, ali jer su u ostalim javnim registrima ne nalazim o tome nikakova spomena, to ne mogu kazati ništa pozitivno, pa niti kojega su roda Grubiša i sin njegov Toma.“²¹

Međutim, početkom druge polovice XIII. stoljeća značajno će se promijeniti položaj korčulanske općine koja je dotada, najvjerojatnije, uživala vrlo široku autonomiju neovisno od vrhovne vlasti koja nam nije ostavila nikakvoga traga u sačuvanim vrelima. Jer, 1254. godine Korčulani biraju za svojega kneza Mlečanina Marsilija Zorzija,²² tadašnjeg mletčkog kneza u Dubrovniku. Međutim, njegovo postignuće nije predstavljalo uspjeh dubrovačke komune, nego osobni. I to ponajmanje zbog činjenice što mu je mandat dubrovačkog kneza bio na izmaku. Naime, Zorzi se nije nametnuo Korčulanima kao potomak Poponea Zorzija, koji je njihov otok osvojio još između 1125. i 1129. godine a tadašnji mu ga je dužd priznao kao leno, već prije svega kao umješan diplomat i vojnik.²³

Dakle, pred kontinuiranim dubrovačkim nasrtajima izborom mletačkog vojnika traže zaštitu, a sve u vjeri da će osigurati više autonomije nego što bi to bilo moguće pod vlašću susjedne komune, koja je ionako pod mletačkim pokroviteljstvom. U datim okolnostima bio je to optimalan odabir.²⁴

Rješenje što su ga odabrali Korčulani neće natjerati Dubrovčane na odustajanje, ali će ih prinuditi da potraže posve nova politička rješenja za nastojanje na ostvarivanju ekspanzionističkih aspiracija. Doduše, odabrani pristup nije bio inovacija u odnosu na

19 T. Smičiklas, *Codex Diplomaticus* III, 345 i 403. Usp.: V. Foretić, *Otok Korčula u srednjem vijeku do g. 1420*, Zagreb 1940, 44-45.

20 Smičiklas, CD IV, 111.

21 J. Resti, *Chronica Ragusina*, 87.

22 Tako proizlazi iz stihova uvodne pjesme korčulanskoga statuta. Vidi: *Korčulanski statut*, Split 1995., 2.

23 V. Foretić, *Otok Korčula u srednjem vijeku*, 62-68 donosi iscrpan pregled zbivanja, ali se suzdržava ocjene. O Marsiliju Zorzi vidi: J. Belamarić, *Osnutak grada Korčule*, Zagreb 2005.

24 V. Foretić, na nav. mj. pruža dokumentiran i iscrpan pregled zbivanja.

dotadašnju dubrovačku vanjskopolitičku praksu, ali će se prvi puta primijeniti prema nekom od željenih otoka.²⁵

Posljednje godine XIII. stoljeća u Dubrovnik su doputovali Blaž Crnetić i Cepreda Obradić, dvojica poslanika korčulanske općine. No, njihovi sugovornici nisu bili ni predstavnici dubrovačke komune, ni dubrovački nadbiskup, nego stonski biskup Ivan Crossio.²⁶ Korčulani su, uz privolu njihovoga kneza Marina Zorzija, sklopili sporazum s njim prema kojemu je Crossio katedru stonskoga biskupa bio dužan prenijeti u Korčulu, a općina mu, zauzvrat, jamči stalni prihod.²⁷

Nadalje, stonski se biskup obvezuje najkasnije u roku od šest mjeseci imenovati kanonike koji će nakon njegove smrti moći izabrati njegova nasljednika. Crossio se potom obvezuje da će posredstvom rodbine i prijatelja ishodovati suglasnost pape, a ukoliko hvarski biskup ipak pokrene parnicu u Rimu zbog gubitka korčulanske župe, troškove će snositi Ivan Crossio.²⁸

Činjenica je da se u inače podrobnom sporazumu između predstavnika Korčule i stonskoga biskupa dubrovački nadbiskup i metropolita sufraganske stonske crkve uopće ne spominje. Ipak, sam sadržaj dokumenta svjedoči kako ni nadbiskup ni dubrovačka komuna nemaju razloga biti protivnima. Jer, metropoliti je u interesu i materijalna konsolidacija siromašnoga sufragana, kao i teritorijalno širenje jurisdikcijskog područja. Komunalna je vlast, pak, rečenim nadbiskupovim motivima mogla pridružiti i svoje razloge zadovoljstva, budući se dotada nedostižna joj Korčula podvrgava njezinom metropoliti.²⁹

Ali, nadanja Dubrovčana kako će posredstvom stonskoga biskupa otvoriti put svojem snažnijem uplivu na dugo željenom otoku nisu se obistinila budući je tadašnja korčulanska općina imala već izgrađeni samosvjesni tipični komunalni identitet.³⁰ Tako će, nasuprot očekivanja, faktično utemeljenje korčulanske biskupije biti jasnom potvrdom dotadašnjeg razvitka. Zato će biskup sa sjedištem na Korčuli, zakriljen komunom i mletačkim knezom zaista postati korčulanskim biskupom, umjesto eksponentom dubrovačke politike. Štoviše, on će sada iz otočnoga sjedišta nastojati postvariti i svoja prava stonskoga biskupa što će komunu kroz dugi period uvlačiti u brojne

25 Dubrovčani su nerijetko instrumentalizirali svoju crkvu u političke svrhe, pa i stjecanje novih teritorija. Rječit je primjer Korčuli susjedni Mljet. I. Prlender, Dubrovačko posvajanje svetoga Vlaha, u: *Sveti Vlaho poglaviti dubrovački obranitelj*, Dubrovnik 1994, 12-14.

26 T. Smičiklas, *Codex Diplomaticus VIII*, 580.

27 Budući da je stonski biskup nakon Donatovog protjerivanja ostao bez prihoda, Dubrovčani su izbjegavali popunjavanje katedre. Osamdesetih godina XIII st. čak su dvojica papa intervenirali kako bi se konačno izabrao stonski biskup. Kosto Vojnović, Crkva i država u dubrovačkoj republici, *Rad JAZU* 119, 41.

28 T. Smičiklas, *Codex Diplomaticus V*, 580.

29 I. Prlender, Crkva i država u srednjovjekovnom Dubrovniku, u: *Tisuću godina uspostave dubrovačke (nad)biskupije*, Dubrovnik 2001, 336-337.

30 Odražava ga i činjenica da nedugo po uspostavljanjem Zorzijeve vlasti na otoku Korčula, 1265. godine, dobiva statut komune. Iako ta zbirka kodificira uvjete vlasti Zorzijevih nad otokom, ona istodobno posvjedočuje i dotadašnje dozrijevanje komunalnog društva. *Korčulanski Statut*, Split 1995.

neugodne političke epizode pa će se za Dubrovčane ispostaviti kao jedino sretno rješenje razdruživanja korčulanske i stonske crkve.³¹

Pobjeda Ludovika Anžuvinca kojom je ugarsko-hrvatski vladar bio u prilici Veneciji diktirati zadarski mir 1358. godine korjenito je promijenila dotadašnje odnose snaga na Jadranu. Dubrovačka je komuna pohitala što sretnije uklopiti svoj položaj u posve novoj političkoj arhitekturi.³² Pritom su Dubrovčani formulirali i svoje teritorijalne pretenzije. One se jasno očituju u uputi poslanstvu što su ga slali Ludoviku Anžuvincu 11. travnja 1358. godine.³³ U njoj su pomno pobrojani neki dotada već stečeni posjedi, koji bi možda mogli postati spornim pa ih je dobro osnažiti potvrdom moćnoga kralja.³⁴ Potom, poklisarima je zatražiti Primorje od Stona do Kurila, te Krajinu i susjedne otoke, dakle Hvar, Brač i Korčulu. Jednako tako, zatražiti im je potvrdu „starog prava na Cavtat“, a samo ukoliko ih kralj pita što pripada Cavtatu reći će mu: Konavli, Dračevica i Trebinje. Dakle, tadašnji im je prioritet teritorijalno širenje prema srednjem Jadranu! Držimo da im je taj smjer ekspanzije prije svega zadavala njihova procjena mogućnosti ostvarenja sukladno onodobnoj političkoj konstelaciji.

Međutim, u višegradskom ugovoru poslanstvo je uspjelo ishoditi formulaciju gdje se izrijeком potvrđuju svi posjedi kojima u tom času vladaju, ali i pravo na stjecanje Primorja. Pa ipak, unatoč činjenici da se ugarsko-hrvatski vladar smatrao vrhovnim vladarom Bosne, ova je rečenica ostala tek praznom formulom.³⁵ U kraljevom prešućivanju dubrovačkih ambicija prema srednjodalmatinskom otočju prepoznaje se vladarska zamisao o stvaranju pomorske moći krune upravo u tom arealu.³⁶

No stare pretenzije Dubrovčana prema srednjodalmatinskim otocima iskazat će se ponovno u prvoj prigodi što su je smatrali izglednom. Tako će njihovi poklisari upućeni na dvor nakon Ludovikove smrti 1384. godine dobiti nalog zatražiti za svoju komunu „ona tri otoka“, da bi im se travnja iste godine dostavila nova uputstva prema kojima

31 K. Vojnović, Crkva i država, 42-43; V. Foretić, *Otok Korčula u srednjem vijeku*, 109-117.

32 Š. Ljubić, *Listine III*, 368-369, 377. Za ova prekretna i dalekosežna zbivanja još uvijek je kapitalna studija V. Foretić, *Godina 1358. u povijesti Dubrovnika*, *Starine JAZU* 50, Zagreb 1960. Vidi i: Zdenka Janeković Römer, *Višegradski ugovor temelj Dubrovačke Republike*, Zagreb 2003.

33 Tekst upute publiciran u zbirci: A. Vučetić, *Spomenici dubrovački*, časopis *Srd*, Dubrovnik 1906, 458-464.

34 Dokument od tadašnjih dubrovačkih posjeda izrijeком navodi Lastovo i Mljet. Očito, temeljem onodobne političke procjene u ovom popisu su se našla i davna stečevina Lastovo, kao i najnovija Mljet. Naglasiti je kako ne drže potrebnim ishoditi potvrđnicu posjed Stona i Stonskog rata (Pelješca), makar se radi o razmjerno svježem postignuću iz 1326. godine, osnaženog poveljama bosanskog bana i srpskoga kralja iz 1333. godine. Razložno je zaključiti kako su Dubrovčani te dokumente, kao i svoju faktičnu vlast, držali dovoljnim jamstvom.

35 Isti im je teritorij podijelio i Dušan poveljom iz 1333. godine smatrajući se vladarem Zahumlja. No, kako je tim teritorijem tada vladao bosanski ban nikakvih posljedica na terenu nije bilo. Pa ipak Dubrovčani su je pomno čuvali, a sada su joj mogli pridodati i Višegradski ugovor. Inače Primorje će doći pod vlast Dubrovčana 1399. godine.

36 Tako se tjedan dana prije zaključenja samog zadarskog mira u jednom dokumentu Jakov de Cessani spominje s titulom admirala ratne mornarice. Ludovik će upravo svojim admiralima povjeravati upravu nad Hvarom, Bračom, pa i Korčulom.

trebaju, ukoliko ne uspijevaju izboriti pravo posjeda na sva tri otoka, zatraže ih za dva, a ukoliko i to ne uspiju, onda makar za jedan otok.³⁷

Međutim, bilo kakav uspjeh je ponovno izostao. Dubrovčanima je preostalo nadati se novoj prilici. A zapletaja pa i s neočekivanim ishodom za Sigismundove vlade nije manjkalo. Godine 1403. ponovno će uz nastojati pridobiti otoke unatoč činjenici da tada njima vlada moćni Hrvoje, s kojim su uspijevali održavati prilično dobre odnose. Angažiraju se na samim otocima potičući stanovništvo da se vrati pod Sigismundovo okrilje, ali i na dvoru gdje temeljem sačuvanih pisama, kao i uputstava dubrovačka nastojanja podražavaju već poznate nam, pa i već uhodane modele argumentiranja i uvjeravanja. Ovom zgodom postignut je i stanoviti uspjeh. Jer, Sigismund će pred Duhove 1404. godine otoke dodijeliti Dubrovčanima, a zasebnim pismima će o toj odluci izvijestiti stanovnike Hvara, Brača i Korčule s nalogom da prihvate dubrovačku vlast. No, kako tada otocima vlada Hrvoje bilo kakav učinak na terenu je izostao. Štoviše, Dubrovčani osmišljavaju diplomatsku platformu posredstvom koje će s moćnim vojvodom očuvati koliko-toliko dobre odnose. Dok će kraljevu povelju brižno pospremiti u arhiv u nadi kako će je u sretnijoj prigodi moći i staviti u funkciju.³⁸

Godine 1413. činilo se kako je dubrovačka upornost u nastojanju za iskorakom prema srednjodalmatinskim otocima konačno nagrađena. Jer tada im Sigismund Luksemburški nalaže: „Hoćemo da se vi, čim Splicići uskrate posluh Hrvoju te se pokore nama i našoj kruni, ona tri otoka, naime Korčulu, Brač i Hvar, koje ste već davno poželjeli i od nas tražili, odmah posjednete, a tako posjednute u ime našega veličanstva i sačuvate.“³⁹

Dakle, novim im je posjedima vladati u kraljevo ime, i to ne kao trajnim posjedom, iako im je to stavljeno u izgled. No, Dubrovčani nisu oklijevali. Intenzivno se radi u vijećima, pripremaju diplomatska uputstva, odašilju poslanici otocima i kralju, biraju vikari i kneževi novih stečevina, ali se i angažiraju naoružani brodovi.⁴⁰ Njihovo zdušno nastojanje nailazi na zapreke ne samo na otocima, nego i kod drugih aspiranata poput Balšića ili iznimno im opasnog Sandalja Hranića.⁴¹ Konačno, nakon mnogih političkih i diplomatskih zapletaja dubrovačkoj je komuni tek preostalo ožujka 1417. godine posjed Brača, Hvara i Korčule predati u vlast kraljevom izaslaniku Ladislavu Jakču.⁴²

Bio je to posljednji pokušaj u višestoljetnoj niski nastojanja dubrovačke komune da inkorporira tri otoka. Pokazali smo kako su se s obzirom na konstelaciju vojno-političkih prilika na širem prostoru, te odnose snaga na srednjemu Jadranu u pojedinom

37 V. Foretić, *Otok Korčula u srednjem vijeku*, 119.

38 J. Gelcich, *Diplomatarium Ragusanum*, Budapest 1887, 131-143, 143-145. Istaknuti je da oprezna vijeća, svakako ne bez povoda, donose stroge odredbe kojima se zabranjuje svaki pokušaj Dubrovčana da steknu otoke kao osobni posjed. Usp.: V. Foretić, *Otok Korčula u srednjem vijeku*, 148-149.

39 V. Foretić, *Povijest Dubrovnika I*, 176.

40 Medo Pucić, *Spomenici srpski I*, Beograd 1882, 116-117.

41 V. Foretić, *Otok Korčula u srednjem vijeku*, 174-185.

42 V. Foretić, *Povijest Dubrovnika I*, 176-177.

trenutku mijenjali pristupi i modeli u postizanju cilja. U rasponu od vojnih pothvata do isključivo diplomatskih djelovanja. Naglasiti je i pokušaj da se zasnivanje političkog utjecaja na obližnjoj Korčuli instrumentalizira i dubrovačka nadbiskupija. Pa ipak, trajniji uspjeh nije postignut. Višestoljetnu dubrovačku ustrajnost na ovom polju valja nam kontekstualizirati unutar cjelovitog uvida u teritorijalna postignuća, kao i unutar brojnih teritorijalnih aspiracija doskorašnje istočnojadranske pomorske republike.⁴³

Nedugo po povlačenju s triju otoka postalo je razvidnim kako je vrijeme uspjeha i nadanja za proširenjem komunalnog prostora na jadranskom prostoru isteklo. Naime, već do 1420. godine venecijanska se vlast učvrstila i ostat će neupitnom sve do samog kraja Mletačke Republike. Svijest o „propuštenom“ Dubrovčani će, ne bez zajedljivosti, iskazati u pismu kralju Sigismundu gdje sebe nazivaju „posljednji ostatkom njegove slave“ na primorju, ali ga i podsjećaju kako bi – da im je preputio tri otoka – oni bili jamac kraljeve moći na moru.⁴⁴

Doskorašnjom stabilizacijom osmanske vlasti u zaleđu bit će onemogućeno i daljnje teritorijalno širenje Dubrovačke Republike u kopnenom okruženju.

SUMMARY

Dubrovnik's territorial pretensions towards islands of Middle Dalmatia

The expansion of the Nemanjić family in the end of the XII century lead the Ragusan municipality (Communitas Ragusina) to preventive occupation of Korčula. Since then until the 15th century people of Dubrovnik had endeavored to establish their authority over the islands in Middle Dalmatia – Korčula, Brač and Hvar. In the first half of the 8th century they were more apt to military approach, while in a later period they favored political and diplomatic actions. In those attempts they instrumentalized the ecclesiastical province of Dubrovnik. Nevertheless, there was a lack of success since the total amount of resources of the relatively small municipality was not sufficient for dominating one of the key strategical spots on the main sailing route which connected the medieval east and west.

Keywords: Dubrovnik, Korčula, Brač, Hvar

43 I. Prlender, *Diplomacija Dubrovačke Republike: dosezi umijeća, Hrvatska srednjovjekovna diplomacija, Zbornik Diplomatske akademije RH* 4 (1999), 179-191. Vidi Krtu teritorijalnog razvoja Dubrovačke Republike, što sam je objavio u katalogu izložbe *Zlatno doba Dubrovnika*, Zagreb 1987., 18.

44 I. Prlender, *Diplomacija Dubrovačke Republike*, 189-190.